

TÉNYKÉP / REPORTS

Belső udvarok mint közösségi terek

Inner courtyards as public open spaces

JÓNA LÁSZLÓ

JÓNA László: tudományos segédmunkatárs, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 9002 Győr, Pf. 420.; jonal@rkk.hu; <https://orcid.org/0000-0001-9052-9589>

KULCSSZAVAK: belső udvar; közhasználatú tér; forgalomszámlálás; Győr

ABSZTRAKT: A tanulmány azt vizsgálja Győr példáján, hogy a belső udvarok használhatóak-e mint közterek. A világ népességének ugyanis egyre nagyobb része költözik a városokba, így a közterek szerepe a jövőben sokkal jelentősebb lesz. Bővítésük ugyanakkor kötött jellegükből adódóan nem könnyű, ami különösen igaz a történeti belvárosokra. Így az egyik lehetséges megoldás a belső udvaros épületek megnyitása a gyalogosok számára, melyek közterületként funkcionálhatnak a városi lakosság számára. A tanulmány elején bemutatom a közterek, majd a belső udvarok történetét, valamint szerepét egykor és napjainkban. Ezt követi Győr településmorfológiai elemzése, illetve két belső udvar gyalogosforgalmi vizsgálata. Az empirikus kutatás igazolta, hogy a győri belső udvarok jól működnek közterekként, melyeket nemcsak a turisták, de a helyi lakosok is szívesen felkeresnek. Mindkettő forgalmát jelentősen meghatározták az ott található utcabútorok, üzletek és a vendéglátóhelyek típusa. Ahhoz azonban, hogy más hasonló udvarok sikeresek legyenek, további kritériumoknak is meg kell felelniük, melyeket szintén ismertetek a tanulmányban.

László JÓNA: junior research fellow, Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences; Pf. 420., H-9002 Győr, Hungary; jonal@rkk.hu; <https://orcid.org/0000-0001-9052-9589>

KEYWORDS: inner courtyards; open public spaces; traffic count; Győr

ABSTRACT: A significant part of the world's population is moving into cities. This is primarily due to the high level of economic activity in metropolitan regions. Growing populations will require more public spaces. Therefore, the role of public spaces will become increasingly significant. However, the dense nature of inner-city spaces, especially in historical city centres, makes the expansion of pedestrian areas a serious challenge. Opening inner courtyards to augment public spaces could help solve the problem.

This paper discusses the example of two inner courtyards in Győr which had been opened for pedestrian traffic in the 1960s and 1980s. In order to understand how the role of inner courtyards has evolved, a brief history of public spaces and inner courtyards is presented. Historically, public spaces have been the spaces of community life for celebrations, fairs, festivals and even sporting events. Certain spaces have always been set aside, and their locations chosen, for specially designated functions. The biggest difference between inner courtyards and public spaces is that the former are generally private areas. It was only in the 19th century when the first shops appeared in inner courtyards that they were opened to pedestrians.

The settlement morphology of Győr and the Bécsi and Hungária courtyards are described. Pedestrian traffic through the two inner courtyards was measured empirically during three days. A method was designed to count the number of pedestrians who used the street furniture, terraces and recreational equipment in the Bécsi and the Hungária courtyards. This number was also regarded as a measure of public acceptance. The inner courtyards in Győr turned out to be very popular not only among tourists but also with the local population. The amount of traffic was significantly influenced by the presence of street furniture, shops and catering facilities. The Bécsi courtyard was more popular among the middle-aged, and the Hungária courtyard more with families and younger age groups.

The example of the inner courtyards in Győr suggests that it may be worth considering opening inner courtyards in other cities, too, but not just for pedestrians but also for shops, catering facilities, playgrounds, etc. Another important aspect is to include inner courtyards in the traffic network as to offer shorter routes for pedestrians. All of those elements are essential for making inner courtyards a successful and well-accepted expansion to public open spaces.

Bevezetés

Az elmúlt évek során egyre több kutatás bizonyította, hogy a világ népességének jelentős része költözik a városokba, és a jövőben is egyre többen fognak ott élni. Enyedi György (2011) mindezt azzal magyarázta, hogy a nagyvárosi régiókban magas szintű gazdasági tevékenység folyik. A városok nem csupán információs és szolgáltató csomópontok, hanem sokszínű kulturális és oktatási központok is. Az egyre növekvő lakosság a közterületekre is jelentős hatással lesz. A közterületeken belül a közösségi terek a „találkozások helyei”, ahol a városlakók nemtől, vallástól, kortól, nemzetiségtől stb. függetlenül párbeszédet folytathatnak, aktívan vagy passzívan kapcsolódhatnak. Korunk nyugati társadalmaira az előregedés jellemző, így az esélyegyenlőség szempontjából sem elhanyagolható, hogy az idősek és mozgáskorlátozottak is könnyedén használhassák a közterületeket (Thompson 2002).

A népességnövekedésnek köszönhetően fokozódik az igény a gyalogos területek növelésére is, különösen a történelmi belvárosokban. A közterületek bővítése ugyanakkor kötött jellegükből adódóan komoly kihívást jelent a szakemberek számára. Erre nyújthat megoldást az alternatív útvonalak kialakítása, azon belül is a belső udvarok megnyitása a gyalogosok számára. A belső udvarokban ugyanis nem csupán pihenésre és társalgásra van lehetőség, hanem akár vásárlásra és szórakozásra is, mivel az udvarok földszinti részén üzletek, irodák, kávézók, éttermek alakíthatók ki. Kérdés azonban, hogy ezek az udvarok

mennyire lehetnek népszerűek. Használnák-e őket olyan mértékben, hogy érdemes legyen megnyitni a gyalogosok számára, és üzleteket, vendéglátóhelyeket létrehozni bennük? Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolására a tanulmányban két győri belső udvar kutatásának eredményeit mutatom be. De ahhoz, hogy jobban megértsük, mik is a belső udvarok és hogyan jöttek létre, ismernünk kell a történetüket. A következő fejezetekben ezért ismertetem a közterületek kialakulását, egykori és mai szerepét, melyet a belső udvarok történetének áttekintése követ.

A közterületek és közterek szerepe egykor és ma

A közterületek első nyomait az egykori Catal-Hüyük városában fedezték fel, melynek romjai a mai Törökországban találhatók. A i. e. 7. évezredben létrejött város organikus szerkezetű halmaztelepülés volt, ahol a házak a terep változásait követve szorosan egymás mellé épültek. Catal-Hüyük nem rendelkezett utcákkal, de néhol felfedezhető volt egy-egy udvarszerű teresedés, amely a közterületek első formája volt – bár a városon belül nem kapcsolódtak hálózatra, így nem alkottak utcákat vagy tereket. A házak négyszög alaprajzúak és lapos tetősek voltak, a bejáratuk a tetőn volt. A háztetők ezért közterületszerepet töltöttek be, hiszen azon keresztül közlekedtek az emberek (Szentkirályi 2004).

Az első igazi közterületet az Eufrátesz két oldalán elterülő Újbabiloni Birodalom fővárosában, Babilonban hozták létre. A négyszög alaprajzú város északi oldalán három kapuval rendelkezett, mely közül a középsőtől (Istár-kapu) indult a város főútja, amely a szent területekhez vezetett, és ezen tartották a körmeneteket és az ünnepségeket (Pogány 1954; Szentkirályi 2004).

A közterületek fejlődésében fordulatot jelentettek az ókor első nagyvárosai. Az egyiptomi Kahun városának utcái még szűk sikátorok voltak, de már derékszögű hálózatot alkottak. Az ókori Görögországban megjelentek a tervezett városok és a szabályos utcahálózat, a perzsa háborúkat követően ugyanis a görög városok újjáépítésénél szigorúan szabályos elrendezést használtak, derékszögű terekkel, egymást derékszögben metsző utcákkal, valamint azonos méretű lakótömbökkel és középületekkel. Az oszlopokkal szegélyezett udvarok, az agorák kezdetben szabálytalan alakú terek voltak, melyekbe fontos utcák torkollottak. Szabályos alakjukat csak később, a hellenisztikus korban nyerték el, a hippodamoszi városrendezésnek köszönhetően. Az agorák nem igazi városi terek, mivel építészetiileg a paloták szerves részét képezték. Mégis az agorák szolgáltak a társadalmi élet helyszínéül: a közgyűléseken kívül a népgyűléseket, valamint a különböző ünnepségeket is itt tartották.

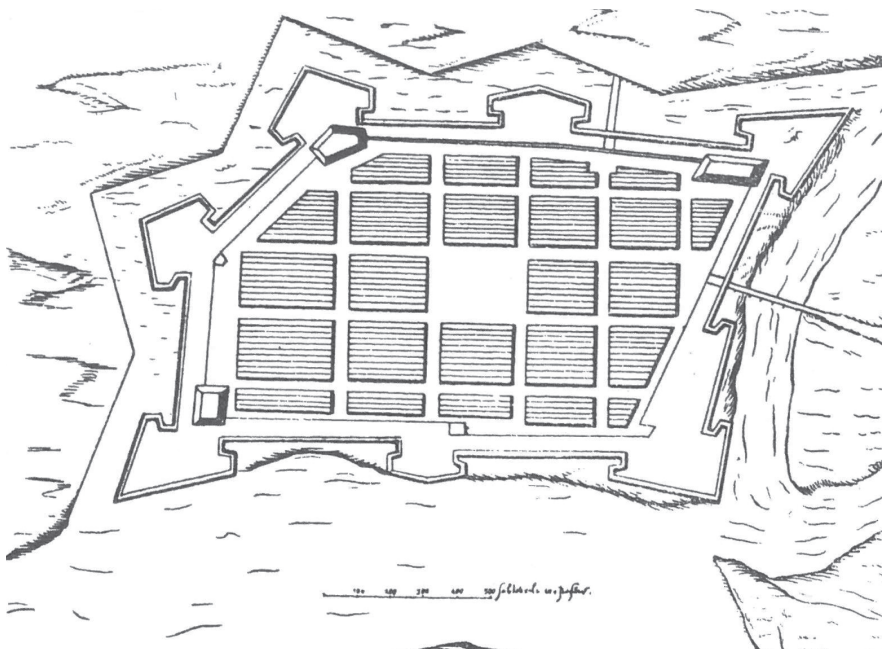
A Római Birodalomban a görögökhöz hasonlóan a tervezett és szabályos városszerkezetet alkalmazták. Róma és a birodalom központja a Forum Romanum volt, mely az i. e. 2. századig meglehetősen rendezetlen piac- és gyűlésterként működött, „igazi” rendeltetését pedig csak a köztársasági időszakban nyerte el.

A középkor hajnalán a városépítészet visszatért a szabálytalan városszerkezethez, ahol a terek és utcák organikus hálózatként csatlakoztak egymásba: az utcák hol kiszélesedtek (bizonyos helyeken terekké), hol pedig összeszűkültek. A középkor későbbi szakaszában ismét megjelentek a szabályos szerkezetű városok, például a szabálytalan alaprajzú városok vagy városrészek átépítésével. Ugyanakkor a szabályos városok alaprajzának befogadó formája általában szabálytalan maradt. Erre jó példa Győr városa, melynek kora középkori alaprajzát (1. ábra) szabályos négyszöghálós rendszerben fejlesztették tovább (Pogány 1954; Winkler 2005).

A reneszánsz városok utcái négyzethálós vagy sugaras rendszert alkottak, a terek pedig legtöbbször négyzet alakúak voltak, de minden esetben szabályos formával rendelkeztek. Hazánkban nem találhatók reneszánsz terek, ugyanis a török hódoltság ideje éppen ennek a stílusnak a kibontakozási idejére esett. A Nyugat-Dunántúlon egyedül a Sopronkeresztúron (Deutschkreutz) található várkastély kétszintes, árkádos, pázsittal borított udvartere épült ebben a stílusban (Pogány 1954; Winkler 2005).

A barokk korban a szabályos úthálózat mellett megjelentek az ovális formájú terek. A korszakra jellemzők voltak a hatalmas parkokkal övezett kasté-

1. ábra: A győri vár tervezett alaprajza, közepén a mai Széchenyi térrel (1599)
The designed layout of the Győr Castle, with today's Széchenyi square in the centre (1599)

Forrás: Borbíró, Valló 1956.

lyok, paloták, fejedelmi rezidenciák, ahol az építészet, a festészet, a szobrászat, a berendezések, a park, a növényzet, sőt maga az életvitel összművészeti alkotássá állt össze.

A 19. században, a historizmus idején a városi tereket egy-egy szabályos épülettömb kihagyásával hozták létre; a gyorsan fejlődő városokban egész városnegyedeket alakítottak ki derékszögű utcarendszerben (Szentkirályi 2004; Winkler 2005).

A 20. században folytatódott a szabályos utcák és terek kialakítása. Napjainkban a közterületek rehabilitációján van a hangsúly, melyek alapja szinte kivétel nélkül a forgalomcsillapítás: az átmenő forgalom elterelésével a célforgalom és a gyalogosforgalom viszonyát rendezik a gyalogosok javára. A rehabilitáció során gyakran megszüntetik az átmenő gépjárműforgalmat és a parkolást; a gyalogosok számára visszaadott tér így újra a belváros köztérhálózatának szerves részévé tud válni (Meggyesi 2009).

A városi köztereken gyűlnek össze az emberek, ahol ünnepeket, vásárokat, fesztiválokat vagy akár sporteseményeket tartanak. Általában a történelmi emlékműveket is itt helyezik el. A terek használatát mindig jelentősen meghatározta az, hogy hol helyezkedtek el és mi volt az elsődleges funkciójuk (pl. állatvásártér, piactér, kikötői tér, városi főtér). A történelem során azonban megváltozott ezeknek a tereknek a szerepe, és ma már döntő többségében hasonló funkciót töltenek be.

A városi terek és az utcák között számos hasonlóság és átmeneti forma létezik. Mindez érthető, hiszen maguk az utcák is terek. Az utca elsősorban a mozgást jelenti, a mindennapi forgalom számára biztosít haladást (dinamikus téralakzatnak lehet nevezni), a tér a megérkezés érzetét kelti (ezért statikus jellegű téralakzat). A magyarban ezért is kerül a tér szó elé a köz- vagy a városi jelző, hogy megkülönböztesse a tér általános fogalmától (Meggyesi 2009).

A belső udvarok története

A belső udvarok történeti fejlődésének vizsgálatához először meg kell ismerni az udvarok kialakulását. A kerített tér és az udvartér közötti legnagyobb különbség, hogy az előbbi önmagában is életképes, az udvarok viszont csak a városi szövetben értelmezhetők. Az udvartér lehatárolással vagy elkerítéssel jött létre (Meggyesi 2009).

Az udvar a keresztény hagyományban az égi Jeruzsálemet szimbolizálja (négyzetes formájával, négy oldali lehatárolásával, a közepén elhelyezett fával és/vagy kúttal). Az ókeresztény templomok keresztelők előudvaraiban és a kolostorudvarokban különösen jól megfigyelhető ez az elrendezés. Hasonló szerepet töltenek be az iszlámban a mecsetek udvarai: a sűrűn beépített iszlám városokban a nyugalom és az elmélyülés szigeteiként jelennek meg, kö-

zepükön az élet vizét jelképező kúttal (amely a rituális tisztálkodásra is szolgált) (Meggyesi 2009).

Az ókori városokban a palotaterek és a templomudvarok a városszerkezet szerves részét alkották, hasonlóan a lakóházak udvaraihoz (pl. Babilonban). Rómában mesterségesen, utólag vágták bele a császárfórumokat a város szerkezetébe, figyelmen kívül hagyva annak kontextusát. A barokk korban hasonlóan tették ezt az úgynevezett királyterek esetében is: a reprezentatív kialakítású „udvarokon” tartották a katonai felvonulásokat, közepükön pedig az uralkodó lovas szobra állt. Ezek a királyterek napjainkban közkertként vagy köztérként működnek (Meggyesi 2009).

A középkori várak és középületek belső udvarai a zárt udvarterek archetípusai közé tartoztak, ahogyan az átriumházak magánudvarai is. Ezek az udvarok a városi szövet ismétlődő elemeit alkották (Meggyesi 2009). (A magyar udvarház szó szintén arra utal, hogy a félig zárt belső udvarok hagyományos lakókörnyezet-kultúránk szerves részei voltak.)

A belső udvarral rendelkező épületek a 19. században jelentek meg Európában. Ebben az időben jöttek létre a mai értelemben vett nagyvárosok, melyek közül az egyik legismertebb Párizs példája, ahol a robbanásszerű városnövekedésre Haussmann rendezési terve nyújtott megoldást. Haussmann a sűrű és elavult városszövetet sugár- és körutakkal lazította fel, így téve átláthatóvá azt. Ennek a rendezésnek a korszerűségét jól mutatja, hogy a mai napig megfelelően szolgálja Párizs közlekedését. A haussmanni rendezés nemcsak a közlekedésnek kedvezett, hanem az újfajta bérházépítés tömeges megvalósulásának is (Vukov 2011). A Párizsban épült bérházaknál a telkeket igyekeztek minél jobban kihasználni, így az épületeket egy belső udvar körül építették fel. A 19. század másik híres városrendezése a bécsi Ring volt, ahol szintén belső udvaros épületek jöttek létre.

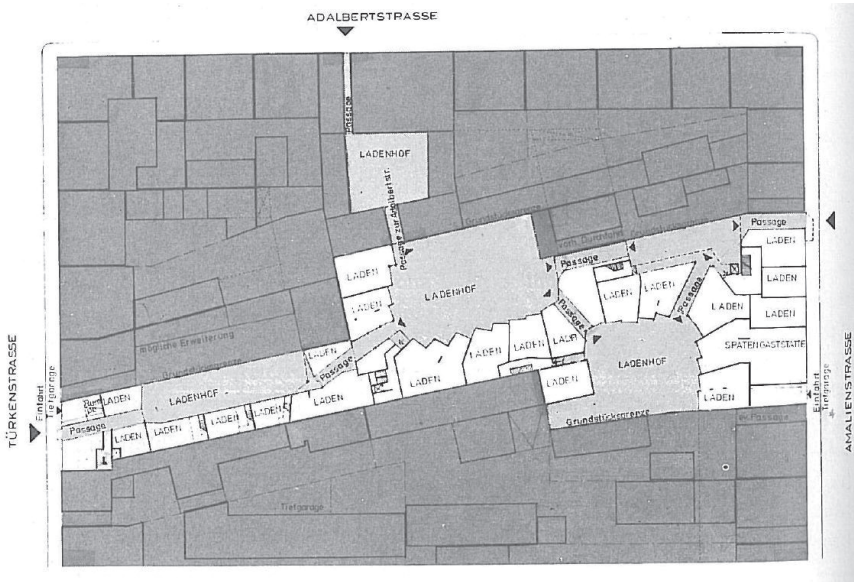
A bécsi és párizsi mintát követte Budapest, mely a kiegyezés után kezdett nagyvárossá válni. A hirtelen megnövekedett népességszám és a hasonló településrendezési gyökerek vezettek Budapesten is a belső udvaros telekbeépítéshez (Vukov 2011), rendhagyó kialakításban. A belső udvarokat olyan épülettömb vette körül, melynek egyedül az utcafrontra néző oldala kapott két irányból megvilágítást, az oldalsó és a hátsó lakások csakis az udvarra nyíló ablakokkal és ajtókkal rendelkeztek. A gangos házak e belső udvaros kialakítása annak volt köszönhető, hogy korábbi falusi házak hosszú, keskeny parcelláin épültek fel, amelyeket a későbbi telekosztás során csak keresztirányba lehetett tovább osztani, így U-alakú épületek jöttek létre (Ekler 1994; Meggyesi 2009).

A belső udvaros bérházak legnagyobb problémája a sűrű beépítés, amelyet legtöbbször különösebb városrendezési beavatkozások (pl. utcanyitás) nélkül próbáltak lazítani. Mivel ezeknek a bérházaknak a jelentős része a belvárosban épült fel, további fontos szempont, hogy a földszinti lakások helyét üzletek, irodák, éttermek stb. vegyék át, ezzel erősítve a városközponti funkciót. A megoldást az „átjáróházasítás” jelentette. A bérházak földszintjén egyenes vonalú

kialakításban átjárókat nyitottak, amelyek a környező utcákkal kapcsolatot biztosítottak és magánterületen keresztül összekapcsolták egymással a szomszédos bérházak belső udvarait. A telkek utcafrontjának beépítése továbbra is kötelező volt, ugyanakkor az udvarokban a szomszéd épületekkel összhangban keresztszárnyakat lehetett nyitni. Az addigi U-alakú épületet felváltotta az L-alakú épületepár, melyben a lakások mellett a földszinten üzletek, irodák, vendéglátó egységek stb. kaptak helyet (2. ábra). Az átjáróházas udvarok közhasználatú terekként kezdtek funkcionálni, megszüntetve a magánterület és a közterület merev elhatárolódását (Ekler 1994).

A régi vásárvárosokban, mint például Lipcsében, az átjáróházakkal biztosították az összeköttetést a raktárak és az átjáró két oldalán található üzletek között. Ezeknek az udvaroknak a használata időben korlátozott volt, ugyanis esténként (sőt többnyire azokban a hetekben is, amikor nem volt vásár) bezárták őket. Elsősorban megmaradtak magánterületnek, melyek szerepe az volt, hogy szükség esetén növelni tudják az árusításra alkalmas területet. Sok városban viszont azért létesítettek átjáróházakat, hogy a telkek végébe utólag épített házakat meg lehessen közelíteni, ahol gyakran kézművesek műhelyei működtek. De keletkeztek átjáróházak azonos fontosságú utcák között is, mint például Salzburgban. Ezek feltehetően úgy jöttek létre, hogy a házbeli lakások egy lépcsőházból nyíltak, az udvarban található üzletek terjeszkedésével összefüggő sorra álltak össze a telk belsejében (Peters 1978).

2. ábra: Átjáróházas belső udvar Münchenben
The inner courtyard of a passage house in Munich

Forrás: Peters 1978.

A belső udvaros épületek élehetőbbé tételének és jobb kihasználásnak igényét a 20. század végi nagyvárosi élet hozta el. Napjainkban használati szempontból két udvartípus különíthető el: a gyalogosok elől elzárt udvarok (melyeket kizárólag az ott élők használhatnak), valamint a nyitott udvarok (melyek földszinti részén üzletek, vendéglátóhelyek, utcabútorok stb. található, amelyeket bárki igénybe vehet – általában az üzletek, vendéglátóhelyek nyitvatartási idejében). A belső udvaros épületek arculatának kialakításán elsősorban (bár a függőfolyosós rendszer miatt nem egyértelműen) a reneszánsz stílus köszön vissza: több udvarban is megtalálhatók a reneszánszra jellemző loggiák, melyek a leglátványosabb elemei az udvaroknak (Vukov 2011).

A belső udvarok többségében ma üzletek, boltok, kisebb irodák, vendéglők, kávézók stb. működnek. A legtöbb belső udvar kialakítása során számoltak a későbbi kereskedelmi és vendéglátói funkciókkal. Zöldfelület vagy vízfelület a kisebbekben elvétve található; a többnyire a lakók által kialakított zöldfelületek gyakran esetlegesek, a fák, bokrok vagy virágágyások ritkaságnak számítanak. A nagyobb udvarokban viszont vannak játszótérek, esetleg kisebb parkok, padokkal vagy székekkel, teraszokkal rendelkező kávézók és éttermek is. Mélygarázs kialakítása a belső udvarok alatt nem jellemző, ami alól talán München az egyedüli kivétel, ahol a két párhuzamos utca között található udvarra nyílik a város egyik legforgalmasabb mélygaráza (Peters 1978; Vukov 2011).

A belső udvarok használatának új formája a közösségi udvarkert. A belső udvarokban az ott élőkkel közösen hoznak létre kertet, melyet a lakók közösen gondoznak. A kertek kialakítása egyszerű, azok könnyen karbantarthatók, és mivel a lakosokat a tervezés letelejtől bevonják, rendkívül nagy a közösségépítő erejük (Madden 2008).

A belső udvarok mint közhasználatú terek Győrben

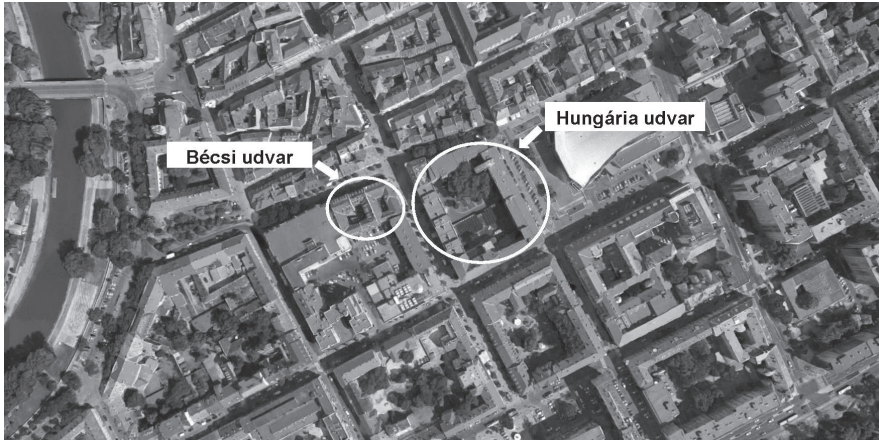
Győr városa morfológiáját tekintve a „nyugati típusú városok” közé tartozik. Az emeletes házak aránya elsősorban a zárt beépítésű történelmi belvárosban magas. Az 1–2 emeletes épületek többnyire barokk stílusúak és műemléki védettségűek (Csapó 2005).

Győrben ezeknek a műemléki épületeknek a jelentős részében található olyan udvarok, melyek vagy már átjáróházas belső udvarként funkcionálnak, vagy lehetőség van ilyen jellegű átalakításukra. A gyalogosok számára megnyitott udvarok magánterületek, melyek közül szinte mindegyik rendelkezik a földszinten üzletekkel, némelyik valamilyen vendéglátóhellyel is, az emeleten pedig lakások találhatóak. A többségük két forgalmas utca között helyezkedik el, lehetőséget biztosítva a gyalogosoknak az áthaladásra és útjuk lerövidítésére. Néhány udvar jelenleg egy irányból közelíthető meg, de kisebb átalakítással megnyitható egy másik utcára, így átjáróházat létrehozva.

A történelmi belváros jelentős része sétálóutca, így elsősorban gyalog és kéreppárral közelíthetők meg a belső udvarral rendelkező épületek. Mivel a városba az elmúlt években a gazdasági fellendülés miatt sokan költöztek be, az európai nagyvárosokhoz hasonló demográfiai és szociológiai problémák jelentkezhetnek a jövőben. A város közterületeinek fejlesztésében az alternatív útvonalak – köztük a belső udvarok – komoly szerephez juthatnak, hiszen a városközpontok gyalogos felületeinek növelése és fejlesztése tud a leginkább hozzájárulni a városi életminőség javulásához. Győr mint középváros jó példaként szolgálhat a többi hasonló méretű hazai város számára belső udvaraik fejlesztéséhez.

Győr belvárosában jelenleg öt, a gyalogos forgalom számára megnyitott belső udvar található: a Bécsi, a Hungária, a Kazinczy, a Vas- és az Új belső udvar. Ezek közül jelen tanulmányban a Bécsi és a Hungária udvart mutatom be részletesen, sajátos kialakításuk miatt (3. és 4. ábra).

3. ábra: A Bécsi és a Hungária udvar Győr belvárosában
The Bécsi and the Hungária courtyards in the city center of Győr

4. ábra: A Bécsi (balra) és a Hungária udvar (jobbra)
The Bécsi (left) and the Hungária (right) courtyards

A Hungária udvart 1967 és 1969 között hozták létre, a Bécsi udvart az 1980-as évek végén. A Hungária udvar nagyjából négyszer nagyobb (1716,26 m²) a Bécsi udvarnál (379,01 m²). A Bécsi udvarban öt üzlet, egy vendéglő, egy kávézó és egy fagylaltozó működik. A Hungária udvarban egy gyorsétterem, egy kisebb park játszótérrel, valamint egy néhány beállóval rendelkező parkoló kapott helyet. A Bécsi udvarban székek, a Hungária udvarban pedig padok biztosítanak pihenési lehetőséget. A Hungária udvarban több, a Bécsi udvarban kevesebb növényzet található. Lényeges különbség, hogy a Hungária udvarral ellentétben a Bécsi udvart bezárják éjszakára.

A belső udvarok forgalomszámlálásának módszertana

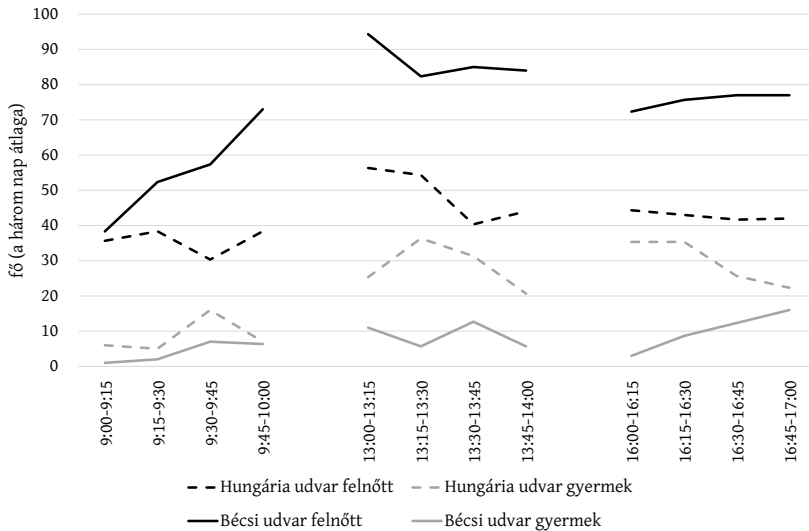
A belső udvarok népszerűségének és használatának mérésére forgalomszámlálást végeztem, a budapesti Városligetben alkalmazott módszertannal (Kanczlerné Veréb 2014; M. Szilágyi et al. 2014) A forgalomszámlálás nyáron, egy adott héten három különböző napon (hétfő, szerda, péntek: a Bécsi udvarban 2011. augusztus 17-én, 22-én és 26-án; a Hungária udvarban 2012. június 6-án, 8-án és 18-án), három különböző időpontban (9:00–10:00, 13:00–14:00, 16:00–17:00) történt. Az időpontok kiválasztásakor fontos szempont volt, hogy a délelőtti időszak ne a reggeli csúcsforgalom alatt legyen, mivel a csúcsforgalmi szerepet a késő délutáni időpont munkaidő utáni gyalogos forgalmával vizsgáltam. Az egyórás intervallumokon belül 15 perces bontást használtam. A forgalomszámlálás során mindegyik udvarban megszámláltam a gyalogosokat (külön a felnőtteket és a gyermekeket), valamint a padon vagy széken ülők számát (külön a felnőtteket és a gyermekeket). Az udvarok egyedi funkcióit is vizsgáltam, így a Bécsi udvarban a kávézó teraszának forgalmát és a fagylaltozó forgalmát; a Hungária udvarban a gyorsétterem teraszának forgalmát és a játszóeszközt használók számát. Az elemzést a három nap forgalmának átlaga alapján végeztem.

A belső udvarok gyalogosforgalma

A három nap átlagos forgalmát tekintve a Bécsi udvaron összesen a három óra alatt 72 felnőtt és 8 gyerek sétált keresztül, míg a Hungária udvaron 42 felnőtt és 22 gyerek (5. ábra). A gyalogos forgalom három napi átlaga különbözött a két udvarban és a két vizsgált csoportban: a felnőttek jóval nagyobb számban fordultak meg mindkét udvarban, mint a gyermekek. A vizsgált időszakokban legtöbb felnőtt 13:00 és 13:15 között haladt át (a Bécsi udvar esetében átlagosan 94 fő, a Hungária udvarban 56 fő), a gyermekek közül a Bécsi udvarban 16:45 és 17:00 óra között voltak a legtöbben, a Hungáriában 13:15 és 13:30 között.

A Bécsi udvar nyugati udvarrészében 11 szék biztosítja a pihenési lehetőséget, a Hungária udvarban 9 pad. A három nap átlagában negyedóra alatt ma-

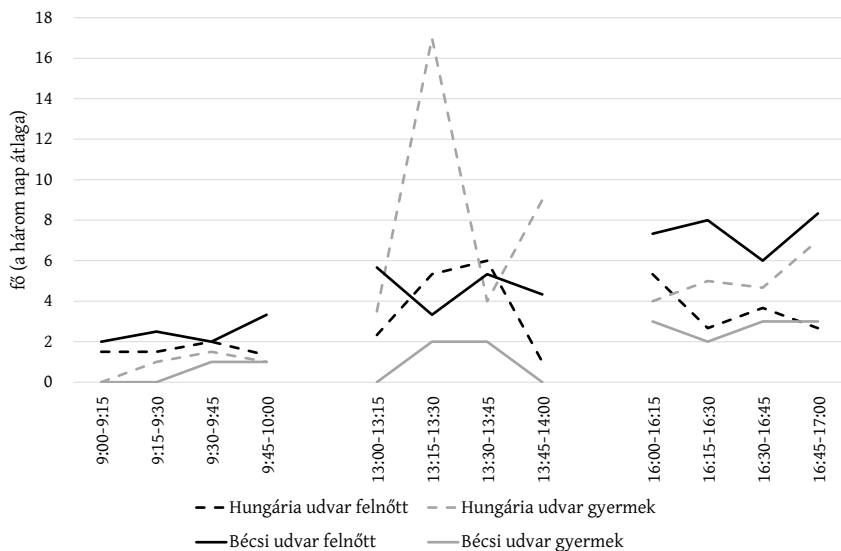
5. ábra: A Bécsi és a Hungária udvar gyalogosforgalma
The pedestrian traffic of the Bécsi and the Hungária courtyards

ximum 8 felnőtt és 3 gyermek ült le a székekre 16:00 óra után, a Hungária udvar padjaira pedig egy időtartam (13:15–13:30) kivételével 6 felnőtt és 10 gyerek. A 13:15 és 13:30 közötti kiugró szám (17 gyerek) annak volt köszönhető, hogy a forgalomszámlálás 2012. június 18-i napján egy kisebb iskolás csoport érkezett a Hungária udvarba. A gyalogosok számához hasonlóan a Bécsi udvar székeire ülő felnőttek száma a vizsgált napok későbbi időszakaiban volt magasabb, a gyermekek viszont sokkal rendszertelenebbül és alacsonyabb számban ültek le a székekre. A Hungária udvarban 13:45-kor volt a legmagasabb a padon ülők száma, majd kisebb növekedés volt tapasztalható a késő délutáni időszakban. Lényeges különbség, hogy a Hungária udvarban több gyerek ült le, mint felnőtt (6. ábra). A székek (11 darab) és a padok (9 darab) számát összehasonlítva a leülők számával, elmondható, hogy a Bécsi és a Hungária udvarban kihelyezett utcabútorok kihasználtak.

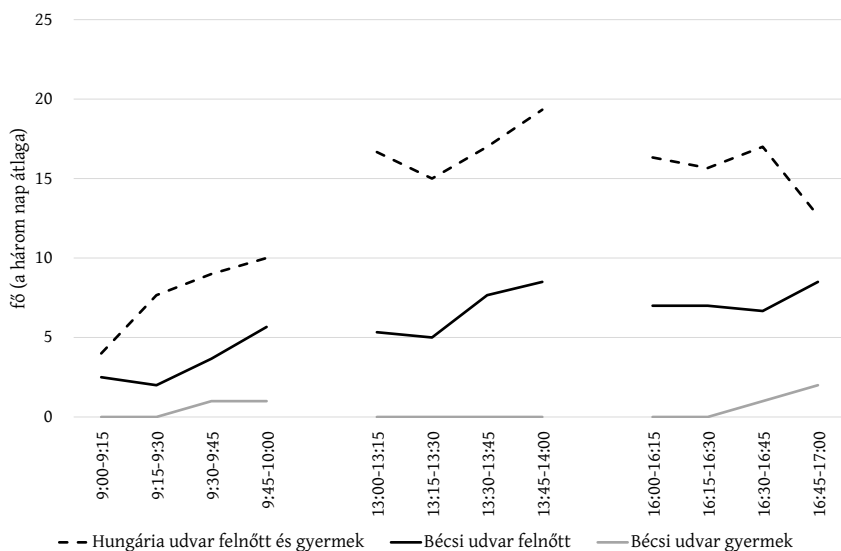
A Bécsi udvar nyugati udvarrészében található egy kávézó, a Hungária udvarban pedig egy gyorsétterem; mindkét vendéglátóhely rendelkezik terrasszal. A helyszíni megfigyelés alapján ezek a vendéglátóhelyek jelentős hatással voltak az udvarok gyalogosforgalmára. Mivel a Hungária udvar gyorséttermének terasza lényegesen nagyobb a Bécsi udvar kávézójának teraszánál, így a forgalomszámlálás során nem lehetett pontosan megfigyelni, hogy mikor ült le ott felnőtt vagy gyerek. A Bécsi udvar kávézójának teraszára leülő felnőttek száma a kora és a késő délutáni időszakban volt a legmagasabb, a gyerekek száma jóval elmaradt a felnőttekétől (7. ábra). A Hungária udvarban található gyorsétterem terasza változatosabb kihasználtságot mutatott: a legtöbben ebéddőben fordultak meg a

6. ábra: Az utcabútorok kihasználtsága a Bécsi és a Hungária udvarban
The use of the street furniture in the Bécsi and the Hungária courtyards

gyorsétteremben, melyet jól mutatott a 13:45 és 14:00 óra közötti csúcs. A helyszíni megfigyelés alapján megállapítható volt, hogy még a legnagyobb fogalom mellett is mindkét terasz megfelelően ki tudta szolgálni a vendégeket.

7. ábra: A teraszon ülők száma a Bécsi és a Hungária udvarban
The number of the people sitting on the terrace in the Bécsi and the Hungária courtyards

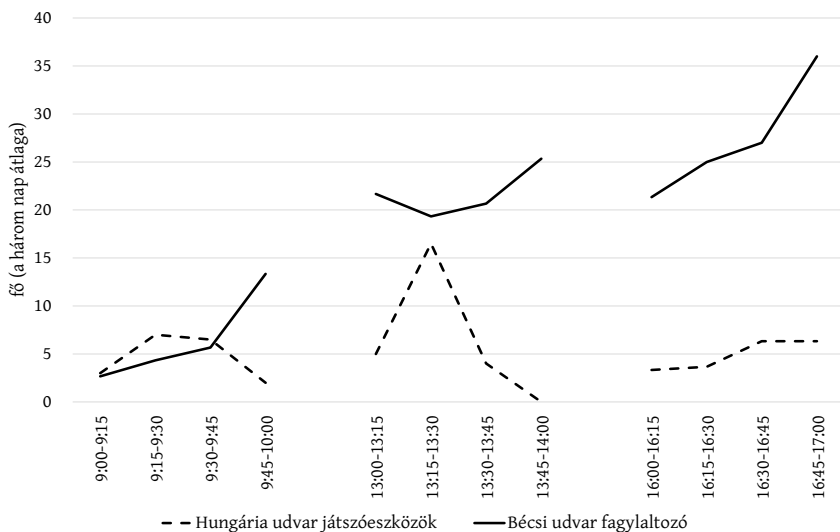

A Bécsi udvar kávézójának teraszától déli irányban, a déli átjáróban üzemel egy fagyalaltozó, amely a nyári időszakban különösen nagy népszerűségnek örvend, így jelentősen meghatározza az udvar és az átjáró forgalmát. Az udvar déli átjárója 2,3 m széles, ezért nagyobb gyalogos forgalom esetén, ha többen is sorban állnak a fagyalaltozónál, könnyen torlódás alakul ki benne. Mindez biztonsági szempontból és az udvar általános forgalmának szempontjából sem szerencsés.

A fagyalaltozónál sorban állók felmérésénél nem különítettem el a felnőtteket és a gyermekeket, ugyanis nagyobb sor esetén nem lehetett pontosan megfigyelni, hogy felnőtt vagy gyermek állt-e be a sorba. A csúcs a három nap átlaga és az egyes napok alapján is a 16:45 és 17:00 óra közötti időszak volt (8. ábra). A fagyalaltozó átlagos negyedóránkénti forgalma a megfigyelt időszakban 19 fő volt.

A Hungária udvar közepén található egy kisebb park, amelyben két hintát helyeztek el. A hinta mellett található egy pad, melyre a szülők szoktak leülni, miközben a gyerekeik játszanak. A játszóeszköz forgalmának felmérésekor a hintázó gyerekeket és a padra leülő szülőket is megszámoltam. A játszóeszköz forgalma meglehetősen változatos képet mutatott a kávézó teraszához képest, ami az egyes napokra külön-külön is igaz volt (ez alól a június 18-i péntek volt a kivétel, amikor iskolások érkeztek az udvarba 13:15–13:30 között). Átlagosan 6 fő ke-reste fel a hintát a vizsgált negyedórás időszakokban (8. ábra).

8. ábra: A fagyalaltozónál sorban állók száma a Bécsi udvarban és a játszóeszközöket használók száma a Hungária udvarban
The number of the people standing in a line at the ice cream shop in the Bécsi courtyard and the number of the playground users in the Hungária courtyard

Összegzés

A belső udvarok kialakulása az ókorig nyúlik vissza. Kezdetben ezek az udvarok mint magánterületek funkcionáltak, a 19. századtól – amikor az első üzletek megjelentek bennük – a közforgalom számára is megnyitották őket. Ugyanakkor a belső udvarok a mai napig magánterületek, csupán lehetőséget biztosítanak – elsősorban a gyalogosok számára –, hogy keresztülsétálhassanak rajtuk, kapcsolódjanak bennük, hiszen ma már nemcsak üzletek, de vendéglátóhelyek, sőt akár játszótérek is találhatók egy belső udvarban.

Győr belvárosában két belső udvar népszerű a helyi lakosság és a turisták körében: a Bécsi és a Hungária udvarok. Mindkét udvar jelentős gyalogosforgalommal rendelkezik, de nagyszámban keresték fel a kávézót és a fagyaltozót is (Bécsi udvar – főleg középkorúak), illetve a gyorséttermet és a játszótér (Hungária udvar – különösen családostok és a fiatalabb korosztály). Tehát a belső udvarok forgalmát nemcsak az ott található utcabútorok vagy üzletek határozzák meg, hanem a vendéglátóhelyek típusa is, amit a már meglévő vagy újonnan kialakításra kerülő belső udvaros épületek esetében figyelembe kell venni a tervezés során, hasonlóan az ott élők nyugalmanak megőrzéséhez (éjszakai zárás).

A belső udvaros épületek – ahogyan a győri udvarok példájából ugyancsak látható volt – jól működhetnek közösségi térként. Így a Bécsi és a Hungária udvarok mintájára – ahol lehetőség van rá – érdemes megnyitni a belső udvarokat a gyalogosok számára, és üzleteket, éttermeket, vendéglátóhelyeket stb. kialakítani bennük. Természetesen a megnyitás előtt mindenképpen meg kell vizsgálni az udvart és annak környezetét, ez ugyanis nélkülözhetetlen a sikeres és a gyalogosok által is használt belső udvarok kialakításához.

A tanulmány nem foglalkozott részletesen a városi klímajavítással, ugyanakkor mégis fontos megemlíteni, hogy sok esetben nincs elegendő zöldfelület az udvarokban. A zöldfelületen kívül a vízfelületek növelése a belső udvarokban hozzájárulhat ahhoz, hogy a lakosság komfortosabban érezze magát a városban.

Ezen kívül fontos, hogy a gyaloglás szempontjából a közlekedési hálózat részét képezzék a belső udvarok – jelenleg ugyanis nem mondhatók alternatív közlekedési útvonalaknak. Kisebb átszervezéssel nemcsak gyorsabb útvonalat kínálhatnának, de izgalmasabb és egyedibb útvonalon vezethetnék a gyalogosokat. A gyalogosforgalom sokáig mellőzött volt a várostervezésben, amely a rohamosan növekvő gépkocsiforgalom kiszolgálására helyezett nagyobb hangsúlyt. A világ szinte minden városára igaz – gazdasági fejlettségi szintjétől függetlenül –, hogy a köztereit használó gyalogosok egyre rosszabb szolgáltatásban részesülnek. Mindez elsősorban a városi élet velejáróinak, a zajnak, a légszennyezettségnek, az akadályoknak, a helyhiánynak stb. köszönhető (Gehl 2014). Ez pedig nemcsak a gyalogosok közlekedésére van negatív hatással, hanem a városok társadalmi és kulturális életére is. A közösségi terek növelése – többek között olyan vegyes használatú terekkel, mint a belső udvarok – biztosíthatja, hogy a jövő városai fenntarthatóak és élhetőek legyenek.

Irodalom

- Borbíró V., Valló I. (1956): *Győr városépítéstörténete*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Csapó T. (2005): *A magyar városok település-morfológiája*. Savaria University Press, Szombathely
- Ekler D. (1994): Madách út, vagy szerves városfejlődés. *Országépítő*, 2., 34-41.
- Enyedi Gy. (2011): A városnövekedés szakaszai – újragondolva. *Tér és Társadalom*, 1., 5-19.
<https://doi.org/10.17649/TET.25.1.1770>
- Gehl, J. (2014): *Élhető városok*. Terc Kereskedelmi és Szolgáltató Kft., Budapest
- Kanczlerne Veréb M. (2014): *A Városliget parkhasználati vizsgálata 2013-2014*. <http://epiteszforum.hu/a-varosliget-parkhasznalati-vizsgalata-2013-20141> (Letöltés:2018. április 19.)
- M. Szilágyi K., Balogh P. I., Fekete A., Kanczlerne V. M. (2014): *A Városliget parkhasználati felmérése*, Budapest. http://api.ligetbudapest.hu/files/document/document/50/parkhasznalati_tanulmany.pdf (Letöltés: 2018. április 19.)
- Madden, K. (2008): *Hogyan varázsoljunk újjá egy közteret? Kézikönyv jól működő közösségi terek létrehozásához*. Ökotárs Alapítvány, Budapest
- Meggyesi T. (2009): *Városépítészeti alaktan*. Terc Kereskedelmi és Szolgáltató Kft., Budapest
- Peters, P. (1978): *A város az emberért*. Corvina Kiadó, Budapest
- Pogány F. (1954): *Terek és utcák művészete*. Építésügyi Kiadó, Budapest
- Szentkirályi Z. (2004): *Az építészet világtörténete*. Terc Kereskedelmi és Szolgáltató Kft., Budapest
- Thompson, C. W. (2002): Urban open space in the 21st century, *Landscape and Urban Planning*, 2., 59-72. <http://doi.org/b5mkg>
- Vukov K. (2011): Belső udvarok települési értékei, fővárosi neoreneszánsz bérházak rehabilitációja új megközelítésben. *Magyar Építéstechnika*, 10., 13-17.
- Winkler G. (2005): Városi terek egykor és ma. Városvédők sümei országos találkozója, *Értékmentő*, 3., 6-11.